

Unibertitate eta Irakaskuntza gure artean

Koldo Mitxelena

Bi hitz

Aspaldi eskatua nuen (eta neronek hitzemana ere bai) artikuluren bat *Jakin*-erako, gai hontaz. Azkenik, hemen nator bestetan irakurri berria dudan gauzatxo batekin. Hitzaldi delako hori Bergaran egin dut, azaroaren 4ean. Beheraxeago ikus dezake irakurleak nondik sortu zen ni han mintzatzea, egun haietako jaialdiak zirela medio beste zenbait ere mintzatu ziren bezalaxe.*

Gure Unibertsiteaz mintzatzea, nik uste, gure Irakaskuntzaz mintzatzea adina da, honek dituen eta izan ditzakeen gaitz eta makurrak, maiz aski, haren faltaz sortzen baitira. Zorionean, hasiak gara, gero eta usuago, asmoak eta iritziak agertzen. Nor geure zokotik, noski, baina komeni da hangoak eta hemengoak entzutea eta biltzea, goragoko ikuspuntu batetik arazoen ingurumariak zabalkiago eta zehazkiago aztertzeke gauza izan gaitezen.

Gaiak —orapiloak eta orapiloen askabideak— ongi hautatu behar genituzke, aldian aldikoak ditugularik beti begien aurrean: oraingoak orain, eta gerokoak gero. Nik behintzat ez nituzke, arrazoi

Iarririk gabe, orain eskura ditzakegun hala-holakoak bertan behe-
ra utziko, geroko on eta hobeen truk. Esperimendu bideak lilu-
ragarri dira gehienetan, baina ez gaude behar bada hor barrena
abiatzeko garairik egokienean.

Irakaskuntzan, erabat harturik goitik beheraino, istilu la-
rriak ikusi beharrean gara, lehengoz gainera, oker ez banabil,
erdian harrapatuko gaituzten indarrak prest baitaude dagoe-
neko, zizpaz harmaturik. Alde batetik Espainiako ezkertiarak,
bai baitute kekakizunik aski berrogeizaro aspergarri hontan iku-
si eta nozitu izan behar dituzten bidegabeekin: Irakurria bide
duzue «Una alternativa para la enseñanza» deritzan dokumen-
tua. Bestetik, berriz, FERekoak, Elizaren izena daramatenak:
zein eskubidez daramaten, bestek esan beza. Hauek ez dute
fitsik ere galdu nahi indarkeriaren indarkeriaz sakeleratu dute-
netik. Eta bada ezpada ere, galduko duten beldurrez, eskean da-
biltza, inoiz baino gehiagoren eske. Baita gure artean ere, bes-
tetan bezanbat. Nik bederen horien ordezkariekin topo egin dut
bi aldiz, gutien uste nuen lekuan.

Hor, dirudienez, delako sukursalismoa ez da bekatu, harro-
harro eta lotsagabeki azaltzen baitute. Euskal herria, hor kon-
pon: badaude goragoko interesak, dudarik gabe. Badugu ordu,
beraz, gure Herria gogoan dugunok nondik eta nola jo behar
dugun pentsatzen hasteko. Bestela, maiz gertatu zaigunez, ardi
galduak izango gara berriz ere, otso harraparien artean.

Oñatiko Unibertsitatea eta Bergarako Mintegia

Ezinbesteko dirudi, gure artean aspaldidanik datorren ohi-
turari amore emanaz, Bergarako Mintegia eta Oñatiko Uniber-
tsitatea, maila hortan izan dugun irakastegirik beteena, bata bes-
tearen segidan aipatzea. Horrela egingo dut, bada, nik ere. Ez,
ordea, bata bestearekin berdintzeko, maiz egin ohi denez, bata
besteari kontrajartzeko baizik, legezkoago den bezala. 1750 ingu-
ruan, izan ere, eta lehendanik zetorren gaitza, Erdi Haroan sor-
tu ziren Unibertsitateak aski zaharkituak agertzen zaizkigu
gehienbat. Erdi Haroan eta Erdi Harokoen eredura sortuak, gehi
dezadan, gure Oñatiko hau ere, nahiz XVI. mendean jaio, ez
baitzen istudioak eraberritzeko asmotan etorri, garai beretsuan
Alcalákoa edo Collège de France, esate baterako, etorri ziren
bezala. Eta, jatorrizko bekatu hontaz dena den, gurea ez zen
skula sortaileak gogoan zuen mailara heldu: hori, gainera, egia
baldin bada bere lehen abiadan, are egia garbiago da hirurehun

urtez geroago, biptiak joa aurkitzen dugunean. Hemen ez ezik, orobat gertatzen zen bestetan ere, izen gehiago zuen Salamanca-koan, esate baterako¹.

Bergarakoa, berriz, bide berriak urratzeko eta zabaltzeko izan zen eraikia. Bascongadakoeak, eta jokabide horri zuzen de-ritzat, ez ziren sekula Oñatiren kontra saiatu. Aitzitik, norbait-tek egia hori ixilpean gorde nahi izan badu ere, haren alde jo-katu zuten ahaleginean, Madrilen eta. Ez zuen uste, ordea, Uni-bertsitate zaharrak orduko beharrak eta premiak hase-bete zitza-keenik, arrazoi osoz, noski. Haren aldamenean, haren aldame-
nean eta ez haren aurka, jaso zuten, beraz, irakastegi berria, jakite «berriaren» (berria baitzen oraindik gurean) bizileku izan zedin eta teknikaren bitartez Probintzia hauen ekonomiak falta zuen gidaritzza har zezan.

Hemen esango du agian norbaitek «klase» jakin batek sortu zuela bai Bascongada eta baita Bergarako Mintegia ere: bestela esan, XVI. mendeko apezpikuak egin zuen gisa egin zuten XVIII.eko zalduntxoek. Hori egia da, dudarik gabe, eta, egia izateaz gainera, I. Gurrutxaga zenak aspaldi esana, oraingoan zain egon gabe. Beste kontua da, ordea, hemen dihoakiguna: ea orduko klase gidari eta nagusi horrek, klase interesen alde jo-
katzen zuelarik, ez ote zuen gainera herri interesen —ordukoen eta gerokoen— alde jokatu, kontra baino areago.

Gerokoeak, behintzat, ez dute beste horrenbeste egin, gauza ez zirelako edo gogoak eman ez zirelako, berdin da. Frantziako Iraultzak, hainbeste gauza egin eta desegin zituenak, Bergarako Mintegia ahuldu zuen eta azkenean irentsi. Eta Iraultza horren ume, jatorra bezain borta, zen Napoleonen eskutik etorri bide zen Europak ezagutu duen Unibertsitate klasikoa: haren deitura darama behinik-behin izengoitiz. Eta Unibertsitate horrek ekarri behar zuen azken buruan Oñatikoaren ondamendia. Historiola-
rien eginbidea da, izatekotan ere, hori zergatik gertatu zen era-
bakitzea. Bitarteko izan ziren, nolana ere, askoren axolakabe-
keria eta gehiagoren seta. Lege zaharreko egiturek ezin zezake-
ten lehengo egituretan iraun Lege berriaren mendean, hots, ezin
iraun zezaketen aldakuntza eta antolamendu larririk gabe². Eta
guztia osorik gorde nahi zutenek deus ere gabe, edo horrelatsu,
gelditu behar izan zuten, maizenez gertatu ohi denez.

Lege berrien markoan bide berri bila abiatu garenean, duela
ehunen bat urtez geroz, ez dugu gehiegi atera. Halabeharrez,
asmo eta jakitez jokatu ez genuelako, ez dakit. Nolanahi ere
den, beranduxko ibili ohi gara: Nafarroako Diputazioak egin

zuen proposamendua 1868ko Iraultzaren bezperan agertu zen, eta Bilboko Medikuntza Fakultatea tiroka ari ginenean sortu. Bat bakarrak aurkitu zuen kokalekua lege berrien barruan. Mende honekin bateratsu jaio zen Deustukoa, gero argi eta garbi ikus dezakegun neurrian hazi eta zabalduko zena³.

Estatua eta irakaskuntza pribatua

Unibertsitate gaia luzaz ukitu dut mundu guztiak beti pensatu duelako hor dagoela, nolazpait ere, gure irakaskuntza osoaren giltzarria. Gaitza, irakaskuntza sailean, aspaldidanik dator kigu. Gure agintariak, eta foruen garaiko agintariez ari naiz, ez ziren inoiz gehiegi arduratu ez euskaraz, ez euskal kulturaz, ezta, batez ere, kulturaren zimentarri den irakaskuntzaz. Eskola euskararen eta euskal gauzen etsai izan zen garai hartan bertan ere, batek baino gehiagok dioenez, eta etsai segitu du izaten, gero eta etsaiago, oiainsu arte.

Estatuaren eskuetan —hau da, Madrilgoen eskuetan— gelditu zitzaigun gehienbat irakaskuntza, haur-eskoletarik hasi eta gorengo mailaraino. Monopolio kaltegarri horrek, ordea, laster aurkitu zuen sendabidea, handik eta hemendik, lehengoz gainera, sartu zitzaizkigun erlijio ordenekin, fraile eta mojekin. Izatez ziren, dakigunez, moja eta fraile; lanbidez, berriz, irakasle, tituluak gora-behera. Eta horren ondotik nabarmendu zen gure arteko irakaskuntzaren erdibitzea, hirugarren biderik ez baitzuen inork asmatzen.

Erdibanatze horrek bazuen, bistan da, klase erroa. Hiri larri xamar batean, behartsu kontukoak joaten ziren «publiketara»⁴; zerbait zezaketenek, nahiz izandunegiak ez izan, fraile-mojen ikas-tetxetara bidali ohi zituzten haurrak. Leku egokiagoak zituztelako, irakasleak saiatuagoak zirelako, eta abar. Izana zuten hobeala izena, ez dakit, baina horrelatsu gertatu ohi zen.

Kristautasunaren aldetik —eta hemen dago, segur aski, haur-ziaren muina—, batzuek bero omen ziren eta besteak hotz, gehienez ere epel. Hala zen, behar bada, baina ez da hau niri hemen dihoakidan gaia: gure arteko ondorioei bagagozkie, gainera, ez da hori hain garbi agertzen. Beste zerbait ere nahasten zen, ordea, hortaz landa, eta beste zerbait horrek erdiz-erdi hartzen du darabilgun arloa.

Estatua, eta Estatuarengandik zetorkigun irakaskuntza, etsai omen genuen, hizkuntzaren eta euskal kulturaren etsai. Baina

egia horrek hain egiazko ez den beste puntua zeraman ondotik: etsai dugu Estatua, besteak ditugu, beraz, lagun eta laguntzaile. Hori, salbuespen guztiak salbu, gezurra zela, ordea, guztiok dakigu, bai haurrek, bai gurasoek: geure buruak zuritzeko asmatu genuen gezurra. Pribatukoak maizegi saiatu ohi ziren, bere «abertzaletasuna» erakusteko⁵, nazionalekoei gainak ematen. Eta gu ez ginen gauza izan —indarrrik ez genuelako, nola joka erakutsiko ziguten gidariak falta zitzaizkigulako, begiramen itsu batek mututzen gintuelako— zor zitzaiguna eskatzeko eta eskuratzeko. Dena zor zigutelarik, gainera: lurrak eta etxeak berak, nolana-hiko laguntzak, egunoroko dirubidea. Gai hortan inor esker gaiztoko azaldu bada, ez gara gu izan. Ez, arraioa!

Gero, azken aldi hontan, gertatu zaizkigunak ez dago luzaz kontatu beharrik, gogoan eta are gogoanegi ditugulako. Arazo hontan, laburtzea da zaila, ez luzatzea. Neure laburpena eskainiko dizuet, bada, besterenik eman ezinean, irakaskuntzari nagokiola eta ez beste ezeri. Gerratea igaro genuen, gure arteko hirugarrena, oker ez banabil. Galtzaile nor izan zen garbi dagoela uste dut: ni neroni, adibidez. Horrek, ordea, axola guti du. Axolazkoa beste zerbait da, guztiok bihotzean daramagun arantza: Euskal herria, oro har, galtzaile izan zela. Eta galtzaile izan zen, esate baterako, Katalunia galtzaile izan ez zen neurrian. Noren erruz gertatu zen horrela, ez zait ardura: geure erruz gertatu zela, eta ez bestegatik, aitortuko dizuet, nahi baduzue. Errudunak salatzeak, hor dago koska, ez baititu makurrak zuzenduko.

Irabazleen orapiloa askatzeari nekezago deritzat. Ugari izan ziren, baina, beste guztien gain, irabazle bakar bat gelditu zen, jaun eta buruzagi. Bazekien horrek, buruzagitza gordeko bazuen, besteren interesen zerbitzari bihurtu beharko zuela: zerbitzari, baina neurri jakin batean. Sarraskirik aski bazegoen gerra ondoan pizti-hegazti harrapariak bere gose hase-czina pixkaren bat berdin zezaten. Eta buruzagitza bakarraren mendeko ziren bitartean, haren esaneko mirabe ixil, borroka bidez eskura zituen irabazkinak bake moduz parti zitzakeen, nagusi bezain morroi-neskame zituenak elkarren lehian, elkarri mokoka, Goikoa salbu, zebiltzaino.

Bere zentzoi buruz, maltusianismo gisako zerbaitetara jotzen Estatuak luzaroan, pribatuak errazkiago zabal eta heda zitezten: ez dago gogoratzea besterik nola bat-batean giltzatu zituen Iruen, Oñatin eta bestetan Errepublikak ireki zituen Istituto edo Instituto-kideak. Gero, zorioneko autarkia —gaitz guztien erremedio behar zukeena— baztertu zen bezalatsu, berriz

lehengoak eta gehiago han-hemenka barreiatzeko. Nora-ezekoa izan zen haize-aldaketa hori, nora-ezeko bultzadek eragina. Gurean, ordea, ez dira berez hazi, normaltasun batean behar zuketenez, Euskal herri osoari begira, jendeak —jende arruntak eta ez hain arruntak— ez baitu hitzik atera, mintzatzea ukatu zaiolako, bai zuzenean eta bai zehar-bidez ere. Madril aldekoen gogo gaiztoa aski ez genuelarik, etxekoek sortu digute nahikoa traba, eragozpen eta nahaspila. Orain, ez edukitzeaz gainera, ez dakigu hagitz ongi zeren beharrean garen berehalako batean eta zeren premian geroxeagoko. Hobeki esan, badakiela uste badu ere zenbaitek, jakitunen iritziak ez datoz beti bat, are punturik nagusienetan.

Ilunbe beltzen artean, haatik, agertu zitzaigun argia, eta inork espero ezin izan zezakeen adinakoa. Galzorian zegoen hizkuntzari eutsi nahiak sortu zituen gure arteko ikastolak⁶, izkutuan lehenbizikoz, erdi-agirian gero (ez ikusia egiten zieten hartan), legez azkenik. Ikastolak heldu ziren lizeo mailara eta horien inguruan ernatu eta hazi dira hainbeste mota bateko eta besteko lantegi. Euskara eta euskal irakaskuntza egunean eguneango premiari aurre emateko gai izan zitezten egin direnez ari naiz, testugintzan eta irakasle prestaeran, adibidez.

Azkenean, deiaren larriak eta ozenak ernarazia, Rip van Winckle-ren antzera aspaldidanikako lozorroan zetzan Euskaltzaindia bera ere iratzarri zen eta, iratzarririk, batasunerako bideetan pentsatzen hasi. Ez zen hori, zenbait erdal-euskaldunek uste duenez, saltsero batzuen egitekoa izan, ez alderatzeko ere. *Compulsa feci*, esan dezake Euskaltzaindiak egiari kalterik egin gabe, harko Aita Saindu sonatu hark heriotzeko orduan esan omen zuenaren arabera. Eta ez noa aditzera ematera zein ordenatakoa zen eta zein ordena zeukan gogoan.

Euskal Herriko Unibertsitatea eta Euskal Unibertsitatea

Gorago ere jo da, gorengo mailaraino. «Badugu Euskal Unibertsitatea!» oihu egin du oraintsu *Anaitasuna* aldizkariak, 323-324garrengoan, Uztarizko azken udaldiko irakastaldiaren ondoan. Beharxeago, egia esan, aitortzen ere du, nahiz oraindik ez izan, izateko bidean gaudela bederen: «Berriro ere..., ez dugun, nahi dugun eta behar dugun *benetako eta urte osoko* Euskal Unibertsitate demokratiko eta herritar baten oinharria eta sustraia izan nahi duela adierazi du».

Hitz bi esan nahi nituzke hontaz, Unibertsitateari buruz behin

eta berriro eragile gisa agertu naizenez gero. Ez beza inork, mesedez, harrokeriatzat har erabili dudan hitza. Euskaraz dakienak ongi daki zerbaiti eragiten ari dena zerbait nahasten ari dela. Eragilek, beraz, bazter-nahastaile edo esan nahi du hemen. Nahasketan ibili bainaiz ni, buru-belarri, ea eraginaren eraginez eta nahasiaren nahasiaz zerbait bereizten ote dugun, pisuagoak behe-
ra eta arinagoak gora doazelako, besterik ez bada ere.

Bistan da, Unibertsitate eskea gurean nabarmendu zenez gero (eta ni jaio orduko entzuten zen oihu hori), ez gabiltzala guztiok gauza bat-beraren bila: are gehiago, bat-bederak ere ez duela beti gauza berbera eskatzen. Bitara har daiteke hori, gutienez, oraindik orain Karlos Santamaria jaunak (ik. *Zeruko Argia*, 708. zenbakia) erakutsi digunez. Ederki berezi eta egoki izendatu dituen Unibertsitate horiek hauexek dira: Euskal Unibertsitatea, alde batetik, eta Euskal Herriko Unibertsitatea, bestetik. Hura, dirudienez, zailago date eta urrutiago legoke, azken helburu bezala agertzen zaigunez gero; hau, itxuraz, errazago eta lehenago erdiets dezakegu. Ez dira gauza bera, ezta alderatzeko ere, baina ez daude elkarren kontra. Eta, horrexegatik, ez genuke inolaz ere deus egin behar elkarren osagarri liratekeenak elkarren etsai tankeran ager daitezzen.

Ezberdintasun franko badago bataren eta bestearen artean, baina ezberdintasun guztien funtsa eta erroa hitz bakar batean bil daiteke: hizkuntzaz lirateke orain ezberdinak. Gainerakoak gora-behera, eta gainerakoak ez dira hutsaren hurrengoak, ez dut uste, ez dugu uste, euskararik gabe deus denik euskal kulturaren izena eskubide osoz har dezakeenik. Eta Euskal herriko Unibertsitatean, geure eskuan bagenu ere, ikas- eta irakas-gai izan daiteke euskara: hala behar luke izan aurren-aurrenetik, hobeki esan. Ezin izan daiteke, ordea, oraingoz, ikas- eta irakas-bide nagusi. Nahi-ta-etzko genuke hortarako ikasle-irakaslerik gehienak euskaldun euskaldunduak izan litezen, ez onenean ere euskalduntzen ari direnak.

Euskara ez da (ba ote dago esan beharrik?) beste edozein hizkuntza baino zailago nahiz errazago. Zailago da, ordea, inguruko erdaldunentzat beste edozein inguruko erdara baino. Ezin genezake, bada, egin Errepublika garaian Bartzelonako Unibertsitate Autonomoan egin ohi zutena: gogoko zuten hizkuntzaz mintzatzen zirela irakasleak, ikaslea, katalana ez izan arren, esaten zenaz beti jabetuko zelakoan.

Euskal herriko Unibertsitatea berehala behar dugu, gerora gabe, eta Euskal herriko Unibertsitate ofiziala. Unibertsitate ofi-

zial osoa, bere barruti eta guzti: barruti legeak alda daitezke Espainian (*distrito universitario*, izenez eta izanez, Frantziako *ressort académique*-tik mailebatua da)', baina, lehengoan dirauteino, hor aurkitu beharko du gureak ere bere bizilekua. Behar bezala jokutzen badugu, ez da Unibertsitate ofizial hau orain dugun bezain etsai izango, makurrenean ere. Gure ikasle-gaiak, gure ikasleak eta are gure irakasleak horren premia gorrian daude. Hizkuntzak ere sarbidea aurki lezake, neurri apalean aurrenik, ikas- eta irakas-gai bezala, noski, eta agian, zenbait gaitan, ikas- eta irakas-bide gisa.

Ezin dezakegu hor planto egin, Santamaria jaunak ederki erakutsi duenez, gure hizkuntza «diglosiaren purgatoriotik libratu nahi badugu». Berak bi Unibertsitateak lerro paralelo gisa ikusten ditu, hots, behar den geometria hautatzen badugu, nonbait elkar joko duten leiroak. Eta hor datza ene kezka: non, noiz eta nola? Ez ote daiteke gerta, elkarganatzuz joan beharrean, bata bestearengandik gero eta saihestuago aurkitzea? Orduan, *absit*, euskara, diglosiaren purgatorioan egon beharrean, ghettoaren infernuan sartuko genuke.

Gure herriak, bortxaz eta ezin bestean, ikastolak sortu ditu, eskoletarik aparte. Orobat hasi ginen, beharturik, Lizeoak sortzen, Istitutoen aldamenen, baina Istitutoetarik kanpora. Bide beretik abiatzen da Euskal Unibertsitatea, Uztarizkoaren eredura, Euskal herriko izan dezakegunatik alboratua. Ez du horrela jokatu, esate baterako, Valenciako *Secretariat per l'Ensenyament de la Llengua* delakoak: eskoletan ari dira sartzen eginahalean katalana, ez ikastola berezietan.

Kondizioak, segur aski, ez dira berdinak eta ez dut horrenbestez esan nahi oker ibili garenik gu, besteak zuzen zebiltzan bitartean. Pausoak ongi neurtu eta zuzendu beharrean aurkitzen garelako diot, soil-soilik. Pentsa dezagun egunen batean, eta hobe dugu laster eta lasterka abiatu, *Euskal herriarena* behar duela izan orain *Euskal herriko* bakarrik den irakaskuntza osoak.

Duela aste guti, Manuel Irujo jaunari idatzi nion kezkatuak neunkan eta berak *Garaia*-n aipatu zuen gai batez galdezka: 1936ko Estatutoak, alegia, lehenagokoetan agertzen ez den baldintza gogorra ipintzen diola eta gure autonomiari, irakaskuntza arloan. Hona, itzulirik, erantzunaren bukaera: «Miresgarria eta bihotz-ukigarria da, politika aldetik, ikastolekin gertatu dena. Halaz guztiz ere, nik uste, *eskola* behar dugu geure esku izan Euskadi euskaldunduko badugu».

Ez da frogaketan ari beharrik, eskola ofizialaz jabetuko ba-

gara (eta eskola ofizialaren bitartez adierazi nahi nuke kontrol ofizialaren azpian dagokeen edozein irakastegi), irakasle euskaldun eta euskaltzaleen beharrea gaudela erakusteko. Eta badirudi, eta izan ere horrela da, aski urri gabiltzala sail hortan: duela zenbait urte bezain urri, ez; baina aski eta gehiegi oraindik. Hona zer dioen hortaz Santamaria jaunak: «Baina, Unibertsitatearen geuretzakotze hori erdiesteko, beharrezkoa izango da gure irakasle gazte askoren Estatuaren zerbitzurako gogo txarra eta eznahia lehenbizi gainditzea».

Gogo txar hori, egia esan behar badut, aldakor xamarra iruditzen zait, alde batetik: garai batean, neronek ezagutu ditut maisu-maistra euskaldun franko gure artean, eta gehienak Estatuaren zerbitzari bihurtzeko asmotan zebiltzan, behinik-behin. Debekuak gainditzeko, gainera, bada bide jakina: sarbide errazago eta erosagoa, eta irabazpide hobea. Eskas eta ahul bagara ere, garen apurrok indar eta jakiteen *pool* gisako zerbait sor dezakegu, Gregorio Monrealek aspaldi asmatu zuen bezala. Gazteek, bestalde, hau pentsatu behar lukete: guztiok, haiek eta gu, beste Estatu baten zerbitzari izateko ustetan gabiltzala. Estatu hori autonomia baizik ez bada ere.

Plangintza zehatz eta zorrotz baten beharrea gaudela uste dut: premiak, kemenak, ondasunak, debekuak eta gainerakoak neurtzeko daude, oraingo eta etorkizunerako. Bultzada, eragina, eraso behetik etorri da, behetik dator eta behetik etorriko da, gero ere. Plangintzak ez du inor mugituko. Barrenak agintzen diolako mugitzen denari, ordea, erakuts diezaioke nola eta narrantz mugi.

Gure Herria, horra gure xedea, birreuskaldundu nahi genuke osorik —gero eta gchiagok, dirudienez—, izenezko eta alegiazko Euskal herria egiazko Euskal herri bilaka dadin. Bat gatoz hortan Uztarizkoak, Santamaria, ni eta aipatuko ez ditudan hainbeste eta hainbeste. Lana gaitza da eta ez genituzte eragozpenak gutietsi behar. Bata, politikaren tentazioa da, oso gogoko ez dudana Valmasedar baten esanari banagokio, politika ez baita ahalguztiduna, alde batetik, eta irakaskuntza ere politika baita, bestetik. Bestea, euskaraz adieraz daitekeena (baina erdaraz ez hain errazki), erdal-euskaldunena da edo, nahiago bada, erdaldun euskaltzaleena.

Eragozpenak eragozpen, plazara ginen (enparantzara, dio besteak) Etxeparez geroz, eta plazan iraungo dugu, gerta ala gerta, baldin asmoz eta jakitez (ausarki, eta halere neurriz) jokatzeko badakigu.

P.S. Galdera pare bat ere egingo nuke orain, gerorako utzi gabe. Sindikatu lanean berriz abiatuak omen gara, eta ez naiz noski Leioakoez ari. Ez dakit, halaz guztiz, ez zertan gauden ezta noraino heldu garen ere. Ba ote dugu, hau da jakin nahi nukeena, gure arteko Irakaskuntzako Langileak bil ditzakcenik? Gabe bagaude, badugu ordu horrelako zerbait sortzeko, bestek gure ordeaz sor dezan baino lehen. Izan ere, arras aurpegi berezia dute gurean bai irakaskuntzaren eta bai irakasleen istiluek.

Eusko-Ikaskuntzak, hona bestea, goian aipatu ditudan hitzak zituen harmarrarian. Herri elkarte izan zen hura ez zuen inork, oraindik orain besterik idatzi bada ere, debekatu, izendatuki bederen. Lazaroren gisa lurpean egona dugu, soil-soilik, horrenbeste urtez. Gero, paperetan irakurri nuenez, berriz agertzekoa omen zen bizien artean. Nork bereganatu du, bada, ixil-gordean, bitzu berria genuelarik?

(*) Bi gertakari ospatuz, alegia, *Bascongada*-k jaso zuen Mintegiaren bigarren ehunurteurrena eta *Universidad a Distancia* delakoaren ordezkariaren sortzea dela eta, Bergaran egindako hitzaldia.

¹ Ik. NORBERTO CUESTA DUTARI, *El maestro Juan Justo García (1752-1830), segundo catedrático de Algebra de la Universidad de Salamanca y creador de su Colegio de Filosofía*, Univ. de Salamanca, 1974. Autorea ez da historiolaria, matematikoa baizik. Horrexegatik beragatik, behar bada, besteek ixilpean uzten dituzten gauza franko salatzen ditu.

² Karlistek, Karlos VII.aren izenean, azkenik Oñatikoari eskaini zioten laguntza, istimatzekoa delarik, kaltegarri gertatu zitzaion gero, Bilboko Euskal Unibertsitateari jaio zen eskutik jaiotzea gertatu zitzaion bezala. Ik. EVARIST OLCINA, *El carlismo y las autonomías regionales*, Madrid, Seminarios y Ediciones, S.A., 1974, 43 ss.

³ Lehendanik, begiz joa zuten jesuitek Bilbo. Lekuko, han 1600 inguruan ireki zuten ikastetxea.

⁴ Lehen, oker ez banabil, baziren «publiketan» hiri eskolak, alde batetik, eta «nazionalak», bestetik. Maixu-maistrak, behintzat, bitarikoak ziren.

⁵ Ibili nintzen ikastetxeakoak, bederen, frantses etorkikoak ziren eta artean, oraindik, frantsesak zeuzkaten buru. Chauvin-en eskolakoak izateaz gainera, jo ta ke aritu ohi ziren, espainolak baino espainolago zirela erakutsi nahiz.

⁶ Eta hemen aipatu behar nuke Zipitria andereñoa. Baina bere pertsonaz eta eginez *ongi* mintzatzea aspaldi debekatu zidanez gero, ixilik gelditu beharko dut, gaizki esaka hasteko arrazoirik ez baitut ikusten.

⁷ Ik. AURELIO GUAITA, *División territorial y descentralización*, Madrid, 1975, 297 ss. («El distrito universitario»).

UNIVERSIDAD Y ENSEÑANZA ENTRE NOSOTROS

El problema de la enseñanza y de la Universidad vasca en particular va a constituir en el próximo futuro un campo de dura lucha entre diversas fuerzas políticas y eclesiásticas.

Dos realizaciones principales de Universidad Vasca han sido la de Oñate y el Seminario de Vergara: no pueden identificarse ambas, porque la primera respondía a una concepción tradicional y medieval de Universidad, mientras la segunda venía a abrir nuevos caminos. Pero tampoco pueden oponerse las dos realizaciones.

Frente a la despreocupación de los entes oficiales del País Vasco respecto de la enseñanza, han sido el Estado y las Ordenes religiosas las que se han apoderado de la misma. El predominio eclesiástico en la enseñanza en el País Vasco ha sido realmente notorio en los últimos cuarenta años. Contra ese doble predominio han surgido las ikastolas, como acción del mismo pueblo.

Y tras la ikastola surge de nuevo el proyecto de la Universidad Vasca. Hay que distinguir la Universidad del País Vasco (Euskal Herriko) y la Universidad Vasca (euskal), pero sin contraponerlas. Su distinción radica fundamentalmente en el hecho de que se considere el euskera como objeto de enseñanza universitaria o como medio de la misma.

Es necesaria la inmediata implantación del Distrito Universitario Vasco. En el camino hacia la meta de la euskaldunización del Pueblo Vasco es necesario evitar la constitución de un ghetto cultural tanto a través de la ikastola como de la Universidad puramente euskaldun.

UNIVERSITE ET ENSEIGNEMENT PARI MI NOUS

La question de l'enseignement, et de l'Université en particulier, va devenir dans un futur très proche un champ où les différentes formations politiques et ecclésiastiques vont se livrer une dure bataille.

Dans l'histoire, l'Université Basque a eu deux réalisations importantes: l'Université d'Oñate et le Séminaire de Vergara. Il est impossible de les identifier, puisque la première répond à une conception traditionnelle et médiévale de l'Université; et l'autre, par contre, ouvrait de nouvelles voies. Mais il ne convient pas de les opposer non plus.

Face à l'insouciance des corps officiels du Pays Basque, par rapport à l'enseignement, ce sont l'Etat et les Ordres religieux qui s'en sont emparés. La prépondérance ecclésiastique dans l'enseignement au Pays Basque a été réellement notoire dans les dernières quarante années. Contre cette supériorité ont surgi les ikastola ou écoles basques comme action du peuple même.

Et avec l'ikastola naît à nouveau le projet de l'Université Basque. Il faut distinguer l'Université du Pays Basque (Euskal Herriko) et l'Université Basque (euskal), mais sans les opposer. La différence se trouve fondamentalement dans le fait que l'une considère l'euskera comme objet d'enseignement universitaire tandis que l'autre la prend en tant que moyen d'enseignement.

L'immédiate implantation du District Universitaire Basque est nécessaire. Sur la voie de la basquisation du Pays Basque il faut éviter la formation d'un ghetto culturel autant à travers l'ikastola que l'Université purement basque-parlante.